

KÖNYV A PARASZTI NEMI KULTÚRÁRÓL, ERKÖLCSRŐL¹

Négy évtizedes kutatómunka során és nyomán rá kellett jönnöm, hogy mindaz amit közöltem még nem elég a paraszti társadalmat mozgásban tartó fő erővonalak megismeréséhez, hogy a születés, házasság, halál, az emberi élet hármassága nem áll, mert nem állhat önmagában. Köztük munka, vágyak, szenvedélyek, birtokviszonyok és érdekek, becsület, szégyen, félelem, indulatok, szerelmek és gyűlöletek, emberi kapcsolatok, és haragok, viszonyok és viszályok feszülnek, zajlanak, mocorognak, gomolyognak, robbannak, csitulnak, füstölögnek, mint egy élő vulkán. És ezekből semmi sem nevezhető, minősíthető kultúrán kívüli jelenségnek!

Rá kellett jönnöm arra, hogy a nemiség és kultúrája, erkölce – a paraszti lét megkerülhetetlen kötőanyaga. „Jó lenne, ha az emberek mernének és tudnának a szexuális problémáikról beszélni” – olvasom dr. Gerevich József szexuálpszichológusnál. Ezzel szemben az én adatközlőim mertek is, tudtak is beszélni. „Annyit nem imádkoztunk, s egyéb dolgainkról annyit nem beszélünk, mint erről”, mondja egyik adatközlőm. A nemiségről való beszéd csaknem minden találkozáskor és munkaalkalommal előjön, mert semmi sem olyan érdekes beszédtema ebben a társadalomban, kultúrkörben, mint a szexualitás. Alig van az életnek olyan szegmentuma, amihez közvetve vagy közvetlen ne lenne köze. Ennek megközelítéséből, aztán a sűrűjébe való belemerüléséből született legnagyobb – én legalábbis annak tartom – néprajzkutatói vállalkozásom, aminek termése az *Amikor az ember nincs es ezen a világon. Paraszti nemi kultúra és nemi erkölcs Csíkszentdomokoson* címmel. Nem szexuálpszichológiai szakkönyv, nem egyetemi professzorok elvont elmélkedése a nemiségről, hanem egy titokzatos, a legtitokzatosabb műveltség feltárása az általam kimunkált néprajzi szempontrendszer segítségével. Egy magára utalt emberi közösség, a paraszti létfolytonosságának, egyensúlyban való tartásának sajátos kultúrája, szemlélete, életfilozófiája kerül az olvasó és a tudományos kutató elé.

Az igaz, hogy az intimszféra világát tárja fel, ennek ellenére közösségi kultúra, mert hordozói mindent ki és megbeszélnek, megosztanak egymással, melynek nyomán olyan vélemények alakulnak ki, amihez mérhetőek csak a patakok legömbölyödött kövei lehetnek. (Eszembe jut az egyik asszony, aki arról panaszkodik a szomszédasszonyának, hogy valami furcsa színű folyást tapasztalt az övééből. És meg is mutatja. Amit ez azonnal diagnosztizál: „Biztosan zápul maradtál.”) De hadd idézzem egy 75 éves parasztszöny valomását a nemi aktusról, amit a könyvembe mentett kultúra gyönyörű összegezésének, a nemiség paraszti szemléletből fakadó és azt tükröző himnuszának tekintek: „Az, mikor mind a kettőnek jó, az a legnagyobb boldogság a világon. Amikor eltalálja az ember, az a pillanat boldog pillanat az ember életében. Úgy érzi, akkor nem törődik semmivel. Az emberiség is ebből származik. Ha az nem volna jó, úgy az asszonynak, mint az embernek, nem es házasodnának esze, nem es vállalnának gyermeket, s a nyomorúságot. Ha az a pillanat nem volna olyan jó. Ezért a pillanattért érdemes élni. Ezért a kicsi rövid pillanatokért érdemes végig kínlódni 80-90 évet. Habár öreg korunkba má nem kell, de azért a fiatal kori kicsi boldog időért vállaljuk az egész élet nyomorúságát.”

Hogyan közelítettem meg a kutatott témát, hogyan végeztem a kutatást? Ennek titkáról most nincs lehetőség beszélni. Most csak néhány számszerű adattal illusztrálhatom a munkámat.

Harmincöt, 40–80 év közötti, átlagon felüli értelmi szinttel rendelkező parasztember (65%-a nő) körében végeztem kutatást a mélyinterjú módszerével. Valamennyi adatközlővel külön-külön 45-50 órányi beszélgetést folytattam mintegy 2120, a tárgykörhöz tartozó kérdéssről, ami 1750 óra közvetlen emberi kapcsolatot, a megismerés páratlan élményét nyújtotta. Ehhez társul a több ezerre rugó válaszok rendszerezésére, a gyűjtött anyag értelmezésére, feldolgozására fordított fel sem becsülhető idő, szellemi erőfeszítés, valamint a magyar és idegen néprajzi, szexológiai, lélektani, teológiai stb. szakirodalom szemelvényes átolvasása, a néprajzi kutatás szokatlanul terjedelmes kérdőívének kidolgozása.

Mindezt nem a szenzációkeltés szándékával említem, hanem érzékeltetni kívánom a munka hosszas ki-

1./ Elhangzott Marosvásárhelyen, 2009. november 6-án, a nemzetközi könyvvásár Pallas-estjén, *Amikor az ember nincs es ezen a világon. Paraszti nemi kultúra és nemi erkölcs Csíkszentdomokoson c. könyvem bemutatása alkalmával.*

munkálási folyamatát, pontosabban a választott téma kutatásának ezt a fajta megközelítési módját a magyar néprajzkutatásban.

A jelenségek magyarázatát, értelmezését adatközlőimre három – ebből kapja a munka erőteljes néprajzi jellegét, erejét és érdekességét.

Néhány szót a címről.

Az *Amikor az ember nincs es ezen a világon* főcím egy gyönyörözés csúcsát, az elragadtatás maximumát fogalmazza meg. A csíkszentdomokosi asszony szájából kibugyanó szavak egyetemes érvényű emberi érzést mondanak ki, hisz az olasz Julius Evola szexológus ugyanerről azt írja, hogy „bármilyen szerelem vagy nemi vágy mágnese pillanata nem más, mint mámor, megrészegülés vagy *sűrített asztrális fény*, mely felér az *egyéni tudat megszakadásával* (kiemelések általam), a hirtelen eggyé válás megvalósulásának állapotával” (*Metafizica sexului*. Humanitas, Bucuresti, 1994. 348).

Mind a kettő ugyanarról beszél: viszont amit a domokosi asszony 8 szóban fogalmaz meg, azt a tudós szexológus 27-ben.

Miért értelmezem átmeneti rítusként a nemiséget?

Egyszerűen azért, mert végig az átmenetről szól: arról például, hogy érthető legyen, hogy a paraszti környezetben élő gyermek hogyan fedezi fel magának a nemiséget egy sajátosan más társadalmi, szellemi, morális, kulturális környezetben, a nemiség szempontjából hogyan lesz serdülővé, aztán ifjúvá, házasodni készülő legénnyé, leánnyá, menyasszonnyá, vőlegénnyé, házasemberré, asszonnyá, végül hogyan éli meg a nemi vágy alkonyát, a nemi vágy és testi tehetetlenség belső és külső konfliktusát, amikor már – az alkalmilag beszélgető asszonyok ítéleteiből idézek – „Az enyémnek (ti. az uramnak) kezdett lejárni a betyársága”..., „egyre inkább leszegényedik ezen a téren”, „már az enyém sem teszen nagy kárt bennem”.

Összegezve: a nemiség életkorra való változása folyton átviszi az embert az egyik sajátos vágy-, jellem-, kedély-, szenvedély-, végül is társadalmi állapotból, helyzetből a másikba. Példa gyanánt említhetném a leánygyermek első *szégyenvirágának* (ti. menstruáció) a megjelenését. Mindezeket a tüneteket a paraszti társadalomban egymásról tudják az emberek. A jelekből értenek.

Lehet-e a nemi erkölcs néprajzi kategória?

Igen, mert a nemiség csaknem minden megnyilvánulásához erkölcsiség, erkölcsi ítélet, értékrend és magatartás társul. Paraszti erkölcsiség! Aminek specifikumát abban látom, hogy a tiltások alakítják ki az egyén és közösség tudatában. Ez az erkölcs (de a kultúra is), többet szól arról, amit nem szabad tenni, mint arról, amit igen és hogyan. Más szóval, tiltásra, tagadásra kódolt erkölcs, mely rendet, szabályt kényszerít a nemiségre, és betartását ellenőrzi. Ellenőrizteti! Szorosan és következetesen összetart a nemi kultúra megnyilvánulásaival. A szüzesség kérdését hoznám fel példaként: a köztudatban az áll, hogy ezzel ma már nem törődik senki. Nos, helyzete hordozza. Nem törődik, miképpen korábban sem törődött a legénytársadalom, amikor duzzadó nemi hevét ki akarta/akarja elégíteni. De igenis törődik ugyanaz a legénytársadalom, ha a feleségnek választott leány kritikus helyzetében nem tudja tisztázni magát leendő férje előtt. Az Isten irgalmazzon az ilyen leánynak asszonyi sorsában.

Miben más az *Amikor az ember nincs es ezen a világon* a többi kutatási koncepcióval szemben?

Én merőben más szemmel közeledtem a témához, mint általában a magyar néprajzi kutatás tette. Kutatási bázisom és céloim nem a jórészt mások által gyűjtött és abból válogatott folklóranyagok, tehát közvetített erotika elemzése. Ennél fogva a paraszti szerelemnek, erotikának nem az idealizált változatát vizsgálom felülnézetből. Kérdéseimmel olyanokat beszélgettem, akik nem tanultak szexológiát, lélektant, nem vettek részt felvilágosító tanfolyamokon, nem vagy alig olvastak ilyen könyveket, akiknek tudása nem tételes rendszerbe, hanem élethelyzetekbe foglalt, hagyományozódott, a hagyományozódás során pedig folyton csiszolódott tudás.

A személytelen parasztember helyett a hús-vér ember személyes tapasztalatát és értelmezését tekintetem kutatási céloimnak. Szándékom szerint ezzel a megközelítéssel óhajtottam biztosítani a munka sajátos, *részletekbe menő*, atomjaira bontó, tényfeltáró súlyát, de nyelvi, spirituális erényét is. Könyvem olyan tudást tár fel, amely a nemiséget kutató, nem néprajzi szempontú tudományok (szociológia, teológia, orvostudomány, szexológia, pszichológia, kriminalisztika stb.) számára is nyújthat fontos ismereteket, elmélyítésre érdemes adatokat.

Miben látom a paraszti nemiség sajátosságát? Most csak azt a következtetésem emelném ki, hogy a paraszti élet csaknem minden vetületével (a vallással is, etnikai hovatartozással is) összefüggő székegy-magyar paraszti

„ars erotica” nem a keleti népekre jellemző *időigényes és időráfordításos* átszellemülésről szól. Ellenkezőleg, a testi vágy gyakorlatias, de főleg *gyors, vagyis percnyi* kihasználásáról, máskor kieroszakolásáról (pl. a leány kerítésre vagy kapura való (ki)felfeszítése).

Szól a nemiség sok gyakorlati helyzetéről, vonatkozásáról, a nemiség és család, nemiség és lakásviszonyok, nemiség és munka, nemiség és vagyon, nemiség vallás, pap és istenhit viszonyáról (szent és profán), a nemiség egészségtanáról, az erotikus játékokról, ajzószerekről, az abortív praktikákról, perverzióról és deviáns jelenségekről, vagyis azokról, akik „a rendestől eltérnek”, a nemiség és társasági életről, a falusi típusú prostitúcióról, a nemiség és a gazdasági-társadalmi fordulatok, változatok összefüggéseiről, a szerelemről és féltékenységről, a férfi–nő viszonyáról a paraszti társadalomban, a nemiség titkainak, jelenségeinek értelmezéséről, a bűnről, a bűn néprajzi megközelítéséről stb.

És szól, ez alkalommal is, egy újabb nagy kulturális felfedezéséről: egy mitikus eredetű erotikus játékról, a házasemberek hengergőzéséről, ami nem más, mint egy ősi szexorgia, termékenységmágia, karneváli felszabadultság szimbiózisa, föld és erotika titokzatos mítosza, a bujaság rejtett módja. Ezt jeleníti meg a borítólap, Léstyán Csaba rajzának köszönhetően.

Aztán szól a nemiséggel kapcsolatos hiedelmekről, a nemiség gyönyörű, máskor pedig igen leleményes nyelvezetéről, egy sajátos tolvajnyelvről. (Zárójelben hadd jegyezzek meg még egy érdekességet: a reformátusok méltán büszkék arra, hogy a reformáció milyen nagymértékben járult hozzá a magyar nyelv fejlődéséhez. Nos, meglátásom szerint a katolikusok is dicsekedhetnek ilyesmivel. A XVII. századtól Európa-szerte megszigorodott a gyónás tartalma: a nemiséggel kapcsolatos vétkeket részletezően be kellett vallani. A katolikus parasztság előzmény nélküli nyelvi helyzettel találkozott. A parlagi szavak, kifejezések helyett kulturáltabbakat kellett találni, amit a gyóntatószék is elviselt. Ezek idővel gyönyörű metaforákká, plasztikus szavakká, kifejezésekké, pl. e könyv címe, csiszolódtak.)

Kutatásaim két állandó érzés együttes – a szégyen és a félelem – változatainak, megjelenési formáinak szálait is követték. És még sok minden mást, amiről nem is hisszük, hogy léteznek.

